

історичу, архівісту та статисти. Саме він віднайшов та упорядкував архів Коша Нової Січі і створив на основі цих матеріалів фундаментальну «Історію Нової Січі, або останнього Коша Запорозького». Ця праця після видання першого варіанту в 1842 р. двічі доповнювалася й видавалася автором, містила найґрунтовніше на той час дослідження фактично всіх аспектів життя Підпільненської Січі. З огляду на втрату частини джерельної бази, на основі якої були створені праці як дворянських так і пізніших істориків, вони зберігають свою вагому наукову цінність й в сучасних умовах.

Джерела та література:

1. Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні часи свого існування. 1734 – 1775 / АН Української РСР. – К.: АН УРСР, 1961. – 415 с.
2. Дневник путешествия в Южную Россию академика Гильденштедта в 1773–74 гг. // Записки Одесского общества истории и древностей (ЗООИД). – Одесса, 1879. – Т.11. – 222 с.
3. Зуев В. О бывших промыслах запорожских казаков и наипаче о рыбном. – СПб., 1790. (Зуев В. О запорожских промыслах а наипаче рыбном. Публ. В.К.Козирева / В. Зуев // Південна Україна XVIII – XIX ст. Записки науково-дослідної лабораторії ЗДУ. – Вип.6. – 2001. – С. 271 – 274.
4. Зуев В. Путешественные записки Василья Зуева от Санкт-Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. – СПб., 1787. – 353 с.
5. Историческія сочиненія о Малороссіи и Малороссіянахъ Г. Ф. Миллера бывшаго историографа російскаго писанн्या на русскомъ и нѣмецкомъ языкахъ и хранящіяся въ Московскомъ Главномъ Архивѣ Министерства иностранныхъ дѣлъ. – Москва: Университетская типография, 1846. – 96 с.
6. Иванова Л.Г. Демографічні та етнічні процеси в запорозькому краї та південній Україні у XVIII ст. / Л.Г. Иванова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. XXXVI. – С. 38 – 45.
7. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т./ Редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. – 2-ге вид. Т. 1. – К., 2009. – 800 с.
8. Мышецкий С. История о козаках запорожских, как оные издревле зачалися, и откуда свое происхождение имеют, и в каком состоянии ныне находятся / С. Мышецкий. – Одесса, 1852. – 92 с.
9. Ригельман О. І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі / Вст. ст., упор. та примітки П. М. Саса, В. О.Щербака. – К.: Либідь, 1994. – 768 с.
10. Скальковский А. А. История Новой-Сечи или последнего Коша Запорожского / А.А. Скальковский. – Одесса, 1841. – 461 с.
11. Скальковский А.А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края – 1730 – 1823. – Часть I. С 1730 по 1796 / А.А. Скальковский. Одесса, 1836 г. – 326 с.
12. Скальковский А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького / А.О. Скальковский. – Дніпропетровськ: Січ, 1994. – 678 с.
13. Скальковский Аполлон Александрович //Знаменні і пам'ятні дати Херсонщини на 2008 рік: бібліогр. покажч. / ХОУНБ ім. Олесья Гончара; уклад.Г. П. Мокрицька; ред. Л. І. Зелена. – Херсон, 2007. – С. 15 – 18.

Аннотація

Осуществлен анализ основных работ отечественных историков второй половины XVIII – XIX ст. по истории Новой Сечи (1734 – 1775 гг.), и определена степень раскрытия ими социально-экономического развития земель Подпильненской Сечи.

Ключевые слова: Новая Сечь, социально-экономическое развитие, С. Мышецкий, Г.-Ф. Миллер, А. Ригельман, И. Гильденштедт, В. Зуев., А. Скальковский.

Annotation

This article provides an analysis of the major works of local historians of the second half of XVIII – XIX centuries. History of New Host (1734 – 1775 yy.), and determined the degree of opening their socio-economic development of land Pidpilnenska Sich.

Keywords: New Sich, socio-economic development, Myshetskyu S., H.-F. Miller, A. Rihelman, I. Hildeshtend, V. Zuev, A. Skalkovsky.

УДК 930:32(477) «1960/1980»

Катерина Богатирчук
(Київ)

ШКІЛЬНА ПОВСЯКДЕННІСТЬ В УКРАЇНІ 60-80-х РОКІВ ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Аналізується стан дослідження проблеми шкільного повсякдення в Українській РСР періоду «застою». Визначено етапи та особливості історіографічного осмислення теми вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Ключові слова: шкільництво, народна освіта, повсякдення, вчителі, історіографія, дослідження.

Актуальність нашого дослідження зумовлена зростаючим в останні роки інтересом до проблем соціальної історії, й, зокрема виокремленням історії повсякденності в окрему галузь історичного знання. В центрі уваги історії повсякденності знаходиться реальне життя в інтерпретації його безпосередніх учасників. Багато аспектів цього перспективного напрямку наукового пошуку лише окреслені й потребують особливої уваги дослідників, ретельного джерельного та історіографічного опрацювання та узагальнень.

До недосліджених проблем повсякденного життя українського суспільства можна віднести й історію шкільного повсякдення часів радянського «застою» другої половини 1960-х – першої половини 1980-х років. Проте вивчення історії шкільної повсякденності в наш час набуває особливого значення, є важливим для розуміння переломних моментів у реформуванні школи для успішного переходу до нових освітніх стандартів та підвищення рівня культури і формування сучасного патріотичного світогляду всіх учасників шкільного навчально-виховного процесу.

Метою даної наукової розвідки є аналіз стану дослідження проблеми шкільного повсякдення в Українській РСР періоду «застою» представниками вітчизняної та зарубіжної історіографії.

Вважаємо за доцільне класифікувати історіографію шкільної повсякденності «застійних років» української історії за проблемно-хронологічним принципом. З урахуванням впливу ідеології та характеру політичного режиму на погляди дослідників, а також їх методологічних підходів історіографію проблеми поділено на три періоди: середина 1960-х – 1970-ті рр.; 1980-ті – 1990-ті рр.; 1990-ті – 2010-ті рр. Такий підхід дає можливість зіставити різні точки зору та проаналізувати ступінь її наукової розробки.

В радянські часи весь комплекс явищ, пов'язаних з історичним шляхом школи, вивчався лише через призму політики комуністичної ідеології. Провідним напрямком наукових досліджень було вивчення так званого «партійного керівництва», в тому числі і в галузі освіти та виховання.

Правляча комуністична партія визначала шлях розвитку історичної науки, вимагала відповідності її висновків тогочасним ідеологічним штампам. Висновки з фактів громадського життя, які суперечили офіційній точці зору, рішуче засуджувалися. Тоталітарна система дозволяла та підтримувала лише ті погляди в галузі історичних наук, які або були нейтральними до неї, або обґрунтовували необхідність її функціонування.

Українські вчені не могли виходити за рамки, окреслені партією, і змушені були дотримуватись класового підходу у висвітленні історичних процесів, явищ та фактів. У представників же української діаспори визначальними залишалися об'єктивні світоглядні позиції. У їхніх поглядах переважали національні чинники, а у радянських – інтернаціональні.

Серед узагальнюючих праць першого історіографічного періоду проблеми виділяється восьмитомна (у десяти книгах) «Історія Української РСР». У восьмому томі «Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945 – 70-ті роки)» [1] подано фактичний матеріал про розширення мережі шкіл середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, зростання кількості учнів та студентів, фінансові витрати на освіту. Праця підготовлена з врахуванням тогочасних домінуючих принципів радянської історіографії. З історії шкільного повсякдення в ній не наводиться жодного факту, але для нашого дослідження можна використати статистичні дані, інформацію про фінансування шкіл, що дозволить з'ясувати матеріальне становище освітян та їхніх підопічних, а також зробити висновки щодо матеріально-технічного забезпечення школи як такої.

У колективній монографії «Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917 – 1967)» [2] наводиться значний фактичний матеріал, який характеризує кількісні і якісні зміни в системі освіти за п'ятдесят років. Однак в монографії немає жодного посилання на архівні джерела або ж статистичні збірники. Спрямованість цього дослідження цілком очевидна: в ньому обґрунтовується марксистсько-ленінська концепція педагогічної науки в Україні. Хоча ця монографія не містить узагальненої інформації по історії шкільної повсякденності, ми використовуємо її в якості інформаційного довідника з історії освіти в УРСР.

Радянські історики не могли всебічно висвітлити ту чи іншу проблему з питань розвитку освіти, через відсутність об'єктивної інформації, зумовлену засекреченням великої кількості архівних матеріалів, які стали доступними лише в умовах незалежної України.

Для історичних праць 1970 – 1980-х років, підготовлених радянськими дослідниками, характерна аргументація про переваги радянської системи освіти. Всі зміни в процесі

функціонування загальноосвітньої школи подавались в руслі переможних досягнень соціалістичного суспільства.

У 1970-х роках в суспільно-політичному житті стали наростати застійні явища. В історико-педагогічній літературі це позначилося зростанням кількості пропагандистських видань. Їх зміст, як правило, пов'язувався з рішеннями чергового партійного з'їзду і був спрямований на всебічне обґрунтування керівної ролі КПРС у духовному житті суспільства, успіхів і досягнень соціалістичної системи освіти. Прикладом подібних підходів були науково-публіцистичні доробки представників партійно-урядової номенклатури, зокрема брошура партійного діяча, історика В. Куценка «Успехи и достижения народного образования в СССР» [3] та доробок міністра освіти О. Маринича «Знання і праця поруч ідуть» [4], які побачили світ у 1976 та 1977 рр. Сутність таких праць зводилася до демонстрації переможної ходи радянської школи на всіх історичних етапах і особливо доби «розвинутого соціалізму».

Відомий радянський історіограф Е. Дніпров, аналізуючи подібну літературу, іронізував, що навколо такого активно зростаючого прославлення в 70-ті – на початку 80-х рр. ХХ ст. «...ледве не склалася ціла «наукова школа» [5].

Загальний характер праць 1970-х – першої половини 1980-х років з історії школи та освіти був екстенсивним. Переважна більшість з них відзначалась стереотипністю і тиражуванням ідеологічних штампів про переваги «розвинутого соціалізму» в освітньому процесі. Разом з тим слід відзначити, що в цей період визрівала основа для нового етапу розвитку вітчизняної історіографії, який розпочався з оновленням українського суспільства та його школи на зламі 80-х – 90-х років ХХ ст.

До 1980-х років вийшло чимало праць з даної проблеми. Завдяки частковому зміцненню акцентів в оцінці минулих явищ суспільного життя, роботи цього періоду були дещо реальнішими, ніж доробки попередніх років. Незважаючи на необ'єктивність оцінок і суджень, що містилися в більшості наукових розвідок тих часів, і які пояснювались ідеологічним тиском комуністичної партії, у сферу наукового обігу була залучена велика кількість нових фактів, присвячених відбудові шкільної освіти, організації навчально-виховного процесу, діяльності шкільних організацій. Більшість праць цього історіографічного періоду не була позбавлена загальних хиб, притаманних як історичній науці взагалі, так і роботам з історії загальноосвітньої школи зокрема.

У другій половині 1980-х років в історичній науці намітилися позитивні зрушення, що проявилися в прагненні ліквідувати «білі плями», знайти альтернативи усталеним схемам пояснення. Історики почали частково переосмислювати відомі події і явища з нових позицій, стали використовувати раніше недоступні джерела. Українська історіографія вступила в період оновлення концептуальних засад. Розпочали розробляти наукові проблеми, донедавна цілком закриті для дослідників.

Праці другої половини 1980-х – початку 1990-х рр. поклали початок формуванню нового підходу до висвітлення культурного розвитку вагомою складовою частиною якого, безперечно, стала освіта. Але, як і попередники, історики в цей період не змогли впритул підійти до дослідження багатьох проблем, а саме: національного аспекту розвитку школи, русифікації освіти, соціального становища вчителів, репресивно-каральних методів впливу на цю соціальну групу. Загалом, дослідження питань загальноосвітньої школи у цей час набуло систематичного характеру і зайняло чільне місце в галузі гуманітарних наук. Практично всім вітчизняним роботам періоду 1980-х років були властиві серйозні теоретичні і методологічні недоліки, які суттєво знижують її наукову вартість.

Період другої половини 1980-х – середини 1990-х років знаменувався значними змінами в житті українського суспільства. Воно стало більш демократичним та відкритим. Такі зміни позначилися на розвитку історико-педагогічної науки. Праці, що виходили в той час, поступово звільнялись від кон'юнктурної деформації та догматизму, здійснювалося відновлення історичної правди заповнювалось «білі плями» у вітчизняній історіографії [6, с. 150].

Наприкінці 1980-х років на хвилі політики гласності та плюралізму думок стали переосмислюватися догматизовані напрямки історичних досліджень, чому сприяв частковий відхід від класового, формаційного підходу до аналізу історичних подій та фактів. Історики стали орієнтуватися на цивілізаційний підхід до розгляду історичних процесів. Однак, слід зазначити, що об'єктивне висвітлення публікацій стало можливим лише в умовах незалежної України, коли усунення компартійного монополізму на історичну істину відкрило шлях до всебічного вивчення історії українського суспільства, місця і ролі в ньому народної освіти, різних соціальних груп,

зокрема учнів та учительства. В цей період дослідники намагались дотримуватись аналітичного підходу в своїй науковій роботі.

Свідченням поступового звільнення вітчизняної історіографії від ідеологічних нашарувань стала монографія В. Струбицького та А. Бондаря «Учитель радянської школи (історико-педагогічний аспект)» (1987 р.) [7]. На відміну від попередніх традицій радянської історіографії, де постійно звеличувалася роль комуністичної партії в розвитку школи 80-х років, дослідники посилили акценти на виявленні так званого «людського фактору». В монографії розглядалися в історичній ретроспективі особистість педагога та завдання, що постали перед вчительством на різних етапах розвитку вітчизняної школи. Автори висвітлювали методологічні принципи педагогічної діяльності, вимоги до праці вчителя в галузі дидактики, теорії і методики виховання, а також особистісні якості педагога.

Аналізуючи історіографію проблеми, автори зазначали, що узагальнюючого дослідження, в якому б комплексно розкривалися усі або принаймні основні риси педагога в радянській педагогіці, до того часу не існувало. А саме такого роду дослідження дало б змогу глибше зрозуміти особистість вчителя, окреслити закономірності його розвитку, на основі об'єктивної оцінки визначити реально можливі шляхи вдосконалення вчительської професії в майбутньому. В монографії підкреслювалося, що без глибокого розуміння соціальної суті й ролі педагогічної професії на різних етапах розвитку суспільства, без осмислення і використання її в теоретичній спадщині минулого неможлива висока культура праці вчителя сучасної школи.

Вагомим внеском у висвітлення загальноосвітньої школи є доробок С. Сворака [8], в якому аналізується становлення та трансформація шкільної освітньої системи в західноукраїнському регіоні. Автор показує як радянська влада ламала традиції національної школи, зосереджується на головних напрямках підготовки та розстановки педагогічних кадрів у західних областях УРСР. Одним із перших до національних проблем загальноосвітньої школи в їх історичному розвитку звернувся В. Яремчук [9]. У його праці аналізуються об'єктивні фактори, що перетворили українську школу в засіб асиміляції і русифікації українського народу. Щоправда, національні проблеми школи дослідник трактує частково, обмежуючись західноукраїнським регіоном. У праці В. К. Майбороди з структури народної освіти виділяється надзвичайно важлива її складова – становлення і розвиток вищої педагогічної освіти в Україні, що доповнює знання про підготовку та формування учительських кадрів [10].

У тринадцятому томі 15-ти томного видання «Україна крізь віки» В. Баран та В. Даниленко, аналізуючи фактичний матеріал, розкрили неоднозначність і суперечливість періоду, а також відзначили, що зрушення у сфері освіти мали на меті втримати під контролем духовне життя народу, а також виховання молодого покоління за допомогою радянського учительства [11].

Констатуючи значну наявність досліджень з освітньої тематики радянського періоду, зазначимо, що їх характерною ознакою була обов'язковість ідеологічних пріоритетів. Абсолютизувався інтернаціональний аспект, зосереджений на позитивній ролі компартії в освітнянській процесі. Задані пріоритети відклали відбиток як на підходи, методологію, так і проблематику досліджень. Наявні праці обґрунтовували роль загальноосвітніх навчально-виховних процесів, завдання, яких полягало у формуванні радянських громадян з комуністичною ідеологією і мораллю [6, с. 160].

Внаслідок ідеологічного пресингу закритими в ті роки для дослідження були цілі теми та напрямки. Зокрема, національна сфера освіти або не піднімалася, або науково втискувалася в рамки інтернаціональної освіти під зверхністю російської нації. Штучне обмеження джерельної бази завдяки існуванню системи «спецхранів», наявність політичної цензури суттєво впливало на фактологічну базу, привносячи у дослідження декларативність, емоційність, пафос будівничих комунізму. Недоліки методологічного характеру зумовлені використанням, як трактувала офіційна влада, єдиновірної марксистсько-ленінської методології, а це негативно впливало на рівень наукових досліджень [6, с. 162].

Історична правда в історичних дослідженнях радянської доби виявилася дозованою. А у висновки і оцінки вкладалися завчасно передбачені схеми, що обмежували розробку конкретних проблем соціально-політичних та національно-культурних перетворень в Україні. Політична канонізація історичної науки, яка особливо проявилася в узагальнюючих працях з історії, в повній мірі і позначилася на дослідженнях конкретної проблематики з історії школи, культури, інтелігенції, національних відносин тощо, унеможлиблюючи якісні перетворення в галузі наукового пошуку, породжуючи своєрідні застійні явища в історичних дослідженнях. В історіографії діяла інерція «позитивності» у висвітленні політики партії і уряду, соціальних змін і

наслідків політичних перетворень. Використання архівних джерел йшло по лінії прикрашування дійсності, окомілювання, замовчування негативних явищ. Спостерігалася і проста зміна «плюсів» на мінуси».

Більш помітні зміни в підходах до вивчення загальноосвітньої школи в Україні відбулося з початку 1990-х років головним чином завдяки вивільненню історіографії з-під тиску комуністичної ідеології, наявності політичного плюралізму думок. Дослідники отримали можливість проводити поряд із вивченням матеріалів фактологічного характеру до виявлення тих реальних процесів суспільного життя, які б безпосередньо впливали на розвиток освіти, зокрема ідеологічних компаній, кадрової політики.

У 1990-ті роки підготовлено ряд дисертаційних праць, автори яких досліджували окремі аспекти життя педагогічних працівників. Серед них варто відмітити кандидатські дисертації О. Чорної [12], С. Дем'янчука [13], а також докторську дисертацію С. Сворака [14]. У більшості з них наводяться факти й аргументи, серед яких особливе місце посідала освіта. Цінність цих досліджень в тому, що їх автори намагаються об'єктивно та неупереджено підійти до аналізу праць, які присвячені проблемам освіти, школи. Особливість дисертацій в тому, що науковці свої дослідження базують на цивілізаційному підході до аналізу подій і фактів, використовують нові архівні документи. В дисертаційних дослідженнях не розглядаються питання повсякденності школи, в них можна знайти фактологічні та статистичні дані з проблем шкільної тематики.

Ряд важливих сюжетів підготовки педагогічних кадрів, особливостей становища освіти досліджуваного періоду стали предметом досліджень А. Брехунець [15]. Наукова значимість дисертаційного дослідження полягає в тому, що значна увага приділяється висвітленню в історіографічних джерелах функціонування різних аспектів загальноосвітньої школи України.

Серед праць зарубіжних українських дослідників слід відзначити роботу І. Коляски (Івана Котлявського) [16]. На відміну від усіх праць зарубіжних українських дослідників, робота цього дослідника повністю присвячена аналізу процесу становлення й трансформації радянської системи освіти. Йшлося перш за все про те, наскільки система освіти, мережа шкіл середніх спеціальних та вищих навчальних закладів сприяли збереженню і розвитку національної мови, культурної та мовної ідентичності українців. Автор наводить численні факти 1963 – 1965 років, коли він працював в Україні над окресленою проблемою, що свідчать про планомірний та масовий наступ шовіністичних сил у СРСР та насамперед мову. Праця вирізняється ще й тим, що в ній проблема освіти в УРСР, зокрема мовна політика, розглядається в контексті світового досвіду. Вона отримала широкий резонанс в багатьох країнах світу.

М. Добрянський в рецензії на книгу І. Коляски писав, що вона «зірвала маску» з Радянської влади в Україні і показала похмуру дійсність: нещадне усування української мови з усіх ділянок культурного життя України, що проводилося вперто, планово і послідовно, найбільш рафінованими, але одночасно й найбрутальнішими засобами» [17, с. 42].

Таким чином, аналіз історіографії початку 1990-х років свідчить про зростаючий інтерес серед дослідників до проблем історії національної школи та відсутністю досліджень шкільної повсякденності.

Також варто відмітити дисертаційні дослідження 2000-х років, зокрема Гупана Н. який в своїй роботі чітко розкриває історіографічні аспекти розвитку педагогіки в Україні, включаючи історіографічні дослідження школи та освіти України [6].

В 2008 р. вийшла монографія О. Коляструк «Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти» [18]. Робота присвячена проблемі історії повсякденності, яка стала одним із найпопулярніших напрямків сучасної історичної науки, певним індикатором сучасної наукової культури і знаходиться в центрі уваги зарубіжних (з другої половини XIX ст.) і вітчизняних (з кінця XX ст.) дослідників. Дослідження містить нарис становлення проблематики повсякденності в гуманітарних науках, насамперед, в історичній. У ній пропонується сучасний методологічний концепт її дослідження, визначається коло джерельно-документального забезпечення проблеми.

Таким чином, в 1960 – 2010-х рр. не існувало комплексного дослідження шкільного повсякдення Української РСР 1960 – 1980-х рр. В умовах сучасної історичної освіти дослідження повсякдення школи є важливим для реформування школи, визначення умов життя, праці та відпочинку, побуту, соціальної адаптації, харчування учнів тощо.

Джерела та література:

1. Історія Української РСР у восьми томах десяти книгах десяти книгах. – Т. 8. – У 2-х кн.. – К.: Наукова думка, 1979. – 700 с.

2. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. Статистичний збірник. – К.: Статистика, 1973. – 316 с.
3. Куценко В.И. Успехи и достижения народного образования в СССР / В.И. Куценко. – К.: Знання, 1976. – 39 с.
4. Маринич О. Знання і праця поруч ідуть / О. Маринич. – К.: Політвидав України, 1977. – 142 с.
5. Днепров Э. Д. Советская историография отечественной школы и педагогики (1918 – 1977). Проблемы, тенденции и перспективы / Э.Д. Днепров. – М.: Изд. АПН СССР, 1981. – 90 с.
6. Гулан Н.М. Розвиток історії педагогіки в Україні: історіографічний аспект: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / Гулан Нестор Миколайович – К., 2001. – 496 с.
7. Струбицький В.В., Бондар О.В. Учитель радянської школи (історико-педагогічний аспект) / В.В. Бондар, О.В. Струбицький. – Львів: Вища школа, 1987. – 200 с.
8. Сворац С.Д. Становлення радянської системи влади в західному регіоні України: традиції та проблеми / С.Д. Сворац. – К.: Правда Ярославовичів, 1988. – 44 с.
9. Яремчук В.Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи України: історія і сучасність / В.Д. Яремчук. – К.: ІСДО. – 1993. – 100 с.
10. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.) / В.К. Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
11. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-і рр.) / В.К. Баран, В.М. Даниленко // Україна крізь віки. – В 15-ти томах. – Т.13. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.
12. Чорна О. М. Інформаційно-бібліографічне забезпечення вчительства загальноосвітніх шкіл в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – історія України / О. М. Чорна. – К., 1996. – 20 с.
13. Дем'янчук С.П. Трудова підготовка учнів загальноосвітніх шкіл України (1945 – 1999 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дем'янчук Степан Петрович. – Тернопіль, 2000. – 163 с.
14. Сворац С.Д. Загальноосвітня школа західноукраїнського регіону в контексті суспільно-політичного життя другої половини 40-х – першої половини 60-х років ХХ ст.: дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Сворац Степан Дмитрович. – К., 1999. – 386 с.
15. Брехунець Н. С. Навчальні заклади освіти 50 – 80-х років ХХ ст.: історіографія: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Н. С. Брехунець – К., 2006. – 19 с.
16. Коляска І.В. Освіта в Радянській Україні / І. В. Коляска; [Переклад з англійської мови з доповненням і додатками]. – Торонто, 1970. – 246 с.
17. Добрянський М. Дві книги Івана Коляски про сучасну Україну / М. Добрянський // Український самостійник. – Мюнхен, 1970. – № 151 – 152. – С. 42.
18. Коляструк О.А. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методичний аспекти / О.А Коляструк. – Х.: Вид-во «Курсор», 2008. – 122 с.

Аннотація

В статье анализируется состояние исследования проблемы школьной повседневности в Украинской ССР периода «застоя». Определены этапы и особенности историографического осмысления темы отечественными и зарубежными учеными.

Ключевые слова: образование, народное образование, повседневность, учителя, историография, исследования.

Annotation

The article examines the state of research on the problem of school daily life in the Ukrainian SSR of the period of "stagnation". The stages and features of historiographical understanding of the topics of domestic and foreign scientists.

Key words: education, education, everyday life, teachers, historiography, research.

УДК 930.1

**Ольга Ковтуненко
(Житомир)**

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У ВИСВІТЛЕННІ РОСІЙСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ХІХ СТ.

Аналізуються погляди російських істориків ХІХ ст. на передумови утворення Речі Посполитої, висвітлення консервативним та ліберальним напрямками російської історіографії литовсько-польської історії ХІV – першої половини ХVІІ ст.

Ключові слова: Річ Посполита, Велике Князівство Литовське, російська історіографія ХІХ ст.